

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja 10.— K
pol leta 5.—
četrt leta 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 16 h
dvakrat . . . 12 h
trikrat . . . 12 h
za nadaljna uvrščanja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine

Prihodnja številka „Učiteljskega
Tovariša“ izide dne 10. avgusta 1917.

VABILO

na

SEJO UPRAVNEGA ODBORA

Zaveze avstrijskega jugosl. učiteljstva,

ki se vrši

v ponedeljek, dne 3. sept. 1917,

v uradnem prostoru Hranilnice in posojilnice Učiteljskega konvikta v Ljubljani, Učiteljska tiskarna, Frančiškanska ulica 6/I.

VZPORED:

1. Nagovor predsednikov.
2. Poročila funkcionarjev.
3. Naš položaj.
4. Predlogi društvenikov.

Seja se začne ob 10. dopoldan. Debata o poročilih in predlogih ter sklepanje o njih se vrši popoldan od 3. naprej.

Vodstvo Zaveze želi, da se te seje udeležijo s posvetovalno pravico tudi člani Zaveze, ki niso v upravnem odboru, da bodo na ta način na seji zastopana po možnosti vsa Zavezina društva.

Vodstvo Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva, v Ljubljani, dne 23. julija 1917.

Predsednik:

L. Jelenc.

Tajnik:

Vil. Rus.

Perspektive bodočnosti.

Alternativa: Individualizem ali socializem — nasilje ali avtonomija?

Veliki preobrati, ki so na obzorju, postavljajo tudi nas pred novo stališče in provzročajo neobhodno revizijo in razširjenje naših programov v samem temelju naših načel, stopajo pred nas sigurno, kakor tudi mogočno pod vplivom svetov-

nega preobrata idej in temeljev družbe, ki jih podira in postavlja nove — svetovna vojna.

To, kar je dosedaj vidno z vso gotovostjo, a brez nasilnega hrupa prodiralo in se razvijalo med maso človeštva — socialna in nacionalna pravičnost sta edina temelja, ki nam jo zagotovita! Vse to bi nam mogel prinesiti tudi miren, a dolgoleten razvoj — ali pa tudi ne; hitreje bi nam mogla prinesiti to revolucija, a prinaša nam pot, po kateri smo najmanj mislili, da pride — vojna. Kot učitelji smemo in moremo biti le v skrajnosti pristaši revolucije in še manj vojne!

Slovensko učiteljstvo mirno gleda na prodirajoče nove zmagovalne ideje in jih pozdravlja kot zaželjene znake nove dobe! Novi preokreti družbe se bolj krijejo z našim stremljenjem, kakor so se krili dosedaj z našimi potmi, po katerih je bilo bolj prisiljeno, kakor prepričano hoditi učiteljstvo. Mesto učiteljskega že davno ni bilo več med načeli, za katerih praporom je hodilo; njega notranje prepričanje se že davno ni ne v mislih in ne v delu skladalo s temi načeli; po svojem poklicu že so stremljenja druga, pota in delo je paralelno s proletariatom in tudi smoter je isti. Mesto učiteljskega je bilo davno že med proletariatom!

Njegov smoter je šola, odgovarjajoča socialnemu razvijanju človeštva, in potem nje preustroj družbe v socialistiškem duhu na podlagi modernih nazorov vede; njegov boj je odgovarjajoče zadostno gmočno stanje, ki mu naj ga da nova družba. To, kar mu ni mogla dati in mu ni pripoznala na dosedanjih temeljih zasnovana ta in druga družba, mu najpripozna nova družba na podlagi načela socialne pravičnosti in eksistenčnega prava, odgovarjajočega važnosti socialnega dela in socialni stopnji učiteljstva. — Duševno delo in telesno delo se združujeta v pojmu — proletariata, v kateri pojmi sodi že po svoji naravi tudi učiteljstvo; evolutijski preobrat družbe potom šole, ki vodi do revolucije nazorov in revolucijski preobrat družbe potom bojev za obstanek proti izkoriščajočemu kapitalizmu so le različna pota k istim smotrom.

Individualizem se mora umakniti socializmu: plod prvega — liberalna načela — ki so vladala v preteklosti, so bila le prehodna doba v vzgoji človeštva, ki se morajo umakniti zmagujočim načelom socializma; aristokracija mora priznati vodilno silo premoči — demokratizmu. Kdor noče — pade!

Načelo razvoja nam je potrdila tudi sedanja vojna: nič ni stalnega, vse se razvija in je dobro le toliko časa, dokler se ne preživi, potem je novo dobro toliko časa, da v razvoju ne propade.

Zmaguje pa danes tudi v svoji silo ideja demokratizma. Demokratizem je rodil boj proti nadvladi, izkoriščanju in zatiranju; zato mora odpasti tudi nadvlada narodov in postaviti namesto nje avtonomijo. Če je boj za nadvlado med narodi le tekovanje med kapitalisti, je boj za avtonomijo in proti izkoriščanju tudi boj proti kapitalizmu in hkrati boj za občje socialno pravo. Demokratizem postavlja temelje nacionalni avtonomiji, in pravilo pouka v materinščini se ne ukloni več umetno zasnovani premoči in raznarodovanju; demokratizem zahteva odpravo vladajočih slojev in odpravo vladajočih narodov.

Dosedanja družba se mora razbiti, ker je bila krivična tem načelom — ker bodočnost mora biti zasnovana na ravnopravnosti vseh članov družbe in sporazumu narodov.

V smeri teh dveh temeljnih načel imamo v bodoče obrniti pota učiteljstva, če hočemo korakati z duhom časa. Realizacija prve smeri bo imela opaviti z večimi ovirami in predsodki, kakor realizacija druge smeri. Vendar smo prepričani, da bo pod ugodno formulo zagotovljena zmaga obema, in pri tem računamo z dejstvom, da je v bistvu učiteljstvo že prepojeno s socialnimi nazori, kakortudi je dosegla njega nacionalna zavest že popoln razvoj, in čakajo teoretično že razrešene smeri bodočnosti le praktične in dejstvene realizacije.

Eno organizacijsko načelo je pa potreba proglasiti: ohraniti je popolnoma nepolitiški značaj naših strokovnih organizacij in je politično prepričanje in naziranje proglasiti kot zasebno vprašanje posameznika; organizacija zahteva od njega le, da se ne odtuji s kulturnega temelja, na katerem naj bo zasnovano stremljenje šole, in se ne odtuji od načelnih stanovskih zahtev. S tem

je vsakemu posamezniku popolnoma svobodno prepuščena politična smer, ki misli po njej doseči zahteve organizacije.

Druga temeljna ideja zedinjenja narodnega plemena je razvitejša, in je bila pot učiteljstva v tem oziru doslednejša. Zedinjenje našega narodnostnega plemena se je med učiteljstvom že izvršilo, in je ideja neobhodnosti kulturne združitve pronikla in dobila tal že v najširši masi jugoslovanskega učiteljstva; potreba je le dejstvene realizacije in obnovitve starih kulturnih stremljenj na jugu.

Zidovi dežel so za nas že padli in jih že dolgo vrsto let na kulturno-šolskem in stanovskem polju ne poznamo, treba le zopet poživiti sorodstvo narodov in pozvati k zedinjenju plemena. Konstatirati pa moramo, da nam je bil državni zid med obema notranjima polovicama veliko bolj nepremostljiv, kakor razdalja med severom in jugom vkljub različnosti in večji diferenci jezikovnega sorodstva. Toda o tem smo prepričani: če nam bodo dani novi pogoji, bo na podlagi njih učiteljstvo prvi faktor novega pokreta in nosilec plemenskega zedinjenja na jugu; naše strokovne organizacije bodo mogočna falanga in temelj naše nove narodne bodočnosti!

Vsa druga vprašanja so le podrejena tem glavnim načelom in bodo rešena v zvezi z njimi sama po sebi. Treba pa sedaj iniciative, da bodo ta vprašanja že stala pred durmi, ko bomo imeli že izdelane predloge in dokončana pogajanja, da predidemo takoj do sklepov in dela; glavni odbori naših društev naj se zavedajo velikega momenta, da se ga izkažemo vrednega in ga ne zamudimo.

Glavni pogoji vsemu, kar nas čaka v bodočnosti, so dani, ker je zgrajena naša centralna organizacija na osnovi narodnosti, naprednosti in demokratizma. I. D.

— Pridobivajte listu novih naročnikov! — Poravnajte staro in obnovite novo naročnino!

LISTEK

VILKO MAZI:

Sedmograška v teoriji in praksi.

Da je to res dvoje temeljno različnih pojmov, nišem še nikoli tako živo občutil, nego topot.

Vračal sem se z dopusta. Toda regiment se je med tem časom preselil, kdove kam? Niti vrag mi ni mogel povedati, kje naj bi bil cilj mojega iskanja! Romal sem od kraja do kraja, kakor izgubljeni sin. Tako sem si nehote ogledal lepo Sedmograško in kar je največ vredno — precej poceni, zakaj vozil sem se zastopj in za elegantne sobe po hotelih sem plačeval le predpisanih 70 vinarjev. Pri jedi in pijači so me seveda skubli „po notah“, pardon — pozabiti nesmem, da je bilo to v zaledju po treh letih vojne! Da torej ne bom delal kakemu sedmograškemu hotelirju krivice, (tega res ne smem zaradi njih postrežljivosti, ki so mi z njo n. pr. kruh in pivo kar usiljevali! rečem raje pošteno, da me tudi želodec ni preveč stal.

Obljubljena dežela Sedmograška! Toliko pomanjkanja in reve sem videl drugod! Tri leta hude vojne so bila tam tako različno zapisana na obrazih, na cestah in poljih, da jih jasneje več ni mogoče začrtati. „Brez krušnih kart nobenega kruha!“ sem čital po lokalih. Pa se je zgodilo, da niti s karto nisem dobil kruha — Ni ga bilo! Na cesarskem Dunaju sem spraševal po pivu ves božji dan. Zvečer šele sem ga mogel dobiti, pa samo eno merico! — Obljubljena dežela Sedmograška, pravim, tam so mi kruh in pivo ponujali, pa kakšen kruh in pivo! —

Pred vojno, ko sem životaril v deželi Kranjski mesečnimi 66+66 in požiral prah po šolskih sobah, se mi ni moglo niti sanjati, da me bo kdaj v življenju pot zanesla k Transilvanskim Alpam. Kako tudi? Misli sem pač za trdno, da mi bodo imena: Szamos, Körös, Maros, Hermannstadt, Kronstadt, Klausenburg, Negoj, Predeal . . . ostala živ dan le gola teorija. Pokojni Šetina, bog mu daj dobro, mi je ta imena še kot črnomaljskemu paglavcu pošteno ubil v glavo.

Nobenega dogodka iz svojih šolskih let se ne domisljam bolj živo nego tiste ure, ko sva s Šetinom „oral“ po velikem

rjavo-črnem zemljevidu Avstro-Ogrske monarhije. Jaz sem bil velik paglavec, Šetina pa velik mojster. Čast mu, prav zares! Poznal me je tako dobro, kakor malokdo v življenju. Za tistih „petindvajset“, ki mi jih je pošteno naštel in koje mi je potem doma moj pokojni oče, ko sem se mu pritožil, „naložil dobre obresti“ — sem izvedel kup imen, ki sem jih dan kasneje prav tako gladko izgovoril in poznal, kakor Krštino, Loko, Skadnje, Konjski breg, Majer in druga nepozabna imena črnomaljske okolice, ki me veže nanjo stoinsto nebeškolepih spominov!

Takrat nisem mogel razumeti, zakaj je moj oče pri vsakem zamahu z brezovko tako prepričevalno dejal: „Prav je! Še pre malo!“ Jaz sem pač filozofiral: Kaj me briga Sedmograška — Črnomaljska?

Po skoro dvajsetih letih pa sem moral uvideti, da je bila moja filozofija napačna in da sta imela Šetina in moj oče zares „prav“! Ali sta imela slutnjo, da bom po teh krajih, ki sem si jih z brezovko tako dobro zapomnil, da so se mi mnogokrat še celo sanjala vsa ta imena — nekoč iskal svoj regiment? Tako krepko še nikdar ni lomastila brezovka po meni, ko takrat, to vem!

Domislil sem se zdaj, ko se je po tolikih letih brezova teorija premenila v živo prakso, Šetine in očeta v slehernem teh krajih. Zares s hvaležnostjo sem se domislil obeh in z globokim spoštovanjem. Vsaj na razglednicah bi jima bil rad sporočil, da sta imela „prav“. Žal — v Vojni vasi počivata oba v hladni zemlji, oba moja dobrotnika — blag jima spomin!

Vozil sem se zdaj ob Szamosu, Körösu in Marosu. Lepe vode so to, lepi, plodni kraji ob njih bregovih. Ob Marosu n. pr. sem se vozil ves dan, prav do njegovega izvira pri skromni postajici, ki se tudi zove zato Marosfő (izvirek Marosa). Planinski svet z ozadjem skalnatih, zasneženih grebenov gorovja Gyergyó in Csik me je zelo spominjal na Gorenjsko, zlasti na Kamniške planine. — Moj Bog, kako dolgo jih že nisem videl! —

Kolozsvár (Klausenburg). Tu sem se moral najprej javiti. Za regiment ni znal nihče, kje da je? Podaljšali so mi samo dopust za nadaljno romanje, ki sem ga mogel nadaljevati šele prih. dan. Imel sem zato dovolj časa, da sem si ogledal mesto, ki je dokaj čedno in živahno. Pogrešal sem le cestne železnice. Zelo mi je ugajal impozantni spomenik kralja Matije

Vojna.

VOJNA IN UČITELJ.

Življenje ti je brez miru,
porablja dom te tam in tu;
vsi roke vijejo, kličejo:
Učitelj, hiti na pomoč!
Stan naš pred vojno bil preziran,
v stremljenju svojem le oviran,
a zdaj ga nihče ne pozablja —
do mozga vsakdo ga izrablja!

Ko ples krvavi se pričel,
sovražnik dom nam je objel:
učitelj srca je vzplamtel,
za domovino jih razvnel!
V junaški borbi tam prednjači,
pogum podžiga, roj junaci,
doma rojakom srca dviga
in ogenj domoljubja vžiga.

Kot bedno dete — šola zdaj;
odprta ranjencem stežaj,
učiteljstvo pa pozno v noč
oskrbi vojni daje moč.
Dobiš li stan na svetu širnem,
ki ob svetovni tej omami,
in v vrvenju besnem, brezobzirnem
tež toliko ima na rami?

Ko stopiš iz učilnice —
nebroj težav te čaka že:
ugodi stranki oni — tej,
nato uradne akte glej!
Ginevamo za domačijo,
vsak domu moč vso in bran polaga —
a v povračilo dar dobijo,
ko ta in oni v grob omaga.

Ne čudi se, saj si trpin
in vaje truda, bolečin;
zavest pa naj ti trud sladi:
opora glavna domu si!
Ko vrnejo se jasni časi,
ples bo peklenski se pomiril:
pa dom hvaležno se oglasi —
ker blagor si v grozoti širil!

Josip Čonč.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Učenke I. razr. c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 15 K; Karel Dermastija, vodja slov. trgovske šole v Ljubljani, 20 K; Slovenska trgovska šola v Ljubljani, 70 K; šolsko vodstvo na Raki pri Krškem, 12.25 K; vodstvo osemrazredne dekliške ljudske šole v Lichtenturničnem zavodu v Ljubljani, 578.74 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole na Vrdeci, 16 K; slovenska mestna ljudska šola v Rojanu, 30 K; vodstvo dekliške ljudske šole CMD v ulici Acquedotto v Trstu dohodek zbirke na dan žepnih robov 209.60 K; učiteljstvo slovenske mestne ljudske šole v Škednju pri Trstu, 29 K; učiteljstvo obeh c. kr. rudniških ljudskih šol v Idriji, 24 K; Martin Brišnik, šolski vodja v p. v Ljubljani, 5 K; prireditev šolske mladine v Semiču, 150 K; čisti preostanek šolske veselice v Ligojnih pri Vrhniki, 100 K; vodstvo mestne ljudske šole na Gropadji-Padričah, 40 K; vodstvo slovenske mestne ljudske šole v Rojanu, 11 K; tovariši in tovarišice učiteljice Ljudmile Sedevičeve v počastitve spomina Severina Sedevičeva v Trstu, 12 K; skupaj 1322.59 K.

Danes izkazanih . . . 1.322.59 K
V zadnji številki izkazanih 277.262.20 „

Skupaj . . . 278.584.79 K

z glavno, starodavno cerkvijo v ozadju in s prostornim trgovim v ospredju. Pil sem izborno pivo in poslušal veselo cigansko kapelo v hotelu New York. Drugo jutro sem se odpeljal v

Nagy Szeben (Hermannstadt.) Tu so mi povedali, da se bom moral še dolgo voziti, preden pridem na cilj! Seveda jim tega nisem zameril, zlasti, ker so mi dali dovolj časa, da sem mogel obiskati važnejše kotičke v mestu. Nagy Szeben mi mnogo bolj ugaja nego Kolozsvár. Je bolj razprostrti in mnogo živahnjši. Čul sem na ulici in v lokalih skoro izključno le nemško govoric. Piva in kruha tu kolikor kdo hoče. Obiskal sem opereto „Urschula“ v mestnem gledališču, ki pa je bila pod vsako kritiko! Gledišče pa nabito polno! Ljudje so hvalili na vse pretege. — V hotelu pri „Rimskem cesarju“ sem nad vse udobno ložiral. —

Ves božji dan sem se vozil potem s silno počasnim vlakom ob vznožju Transilvanskih Alp preko Alute. Srečal sem splošno mnogo vojnih opustošenj, zlasti mostov. Diven je bil razgled na Fogaraške gore: Roten-Turm Pass, Negoj. Zvečer sem se pričujazil v

Brasso (Kronstadt), ki ima divno lego v vznožju strmih gor. Prav romantično

SREDNJE ŠOLE.

Ivan Šubic, vladni svetnik in ravnatelj c. kr. obrtne šole v Ljubljani, 20 K; skupaj 20 — K.

Doslej izkazanih . . . 66.372.48 K
Danes izkazanih . . . 20 — „
Skupaj . . . 66.392.48 K

DENARNI USPEH SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovarišu“:

Za „Rdeči križ“ itd. . . . K 278.584.79
III. vojno posojilo 278.848.69
IV. vojno posojilo . . . . . 2.761.038.—
V. vojno posojilo . . . . . 10.284.707.—
VI. vojno posojilo . . . . . 112.700.—
Srednje šole 66.392.48

Končna vsota . . . K 13.782.270.96

Preureditev avstrijske ustave.

To je zadeva, ki stoji v ospredju ne samo avstrijskega parlamenta, marveč tudi vsega našega javnega zanimanja. V parlamentu je prišlo v tej zadevi do ustanovitve pododseka v ustavnem odseku. Ustavni odsek je namreč dne 11. julija sklenil, izvoliti pododsek 15 članov za preureditev ustave. V tem so poleg sedanjega načelnika in zapisnikarja še 4 Nemci, 2 Čehi, 2 Poljaki in po 1 Slovenec, Hrvat, Rusin, Rumun in Italijan. Nemške stranke se s tem odsekom ne morejo prav sprijazniti, ker imajo v njem samo 4 zastopnike; zato skušajo razpravo o tem vprašanju v odseku zavleči. Čehi so glede na nameravano preureditev ustave sklenili, da se morajo, preden zavzamejo stališče, posvetovati z merodajnimi činitelji v Pragi, zlasti s češkim narodnim svetom. Jugoslovani postopajo sporazumno s Čehi in Rusini. V sredo, 11. julija, se je vršilo posvetovanje zastopnikov Čehov, Jugoslovancev, Rusinov in tirolskih Italijanov, na katerem se je doseglo soglasje nazorov v vseh aktualnih vprašanjih. K predlogu za izvolitev pododseka v ustavnem odseku je govoril znamenite besede poslanec dr. Rybař. Rekel je: Gre za zgradbo v najvišjem pomenu, ne za kako krparijo. Hočemo temeljito revizijo, novo zgradbo. Okrožja pridejo nazadnje na vrsto. Pred leti bi nas kaj takega zadovoljilo, danes nam to več ne zadošča. Ne ustavimo se niti pred deželnimi mejami, niti pred dualizmom. Na jugu nimamo pietete do takozvanih zgodovinsko-političnih individualitet, provincialnega patriotizma ne poznamo. Naše deželne meje so se preminjale tudi po večkrat vsako stoletje. Drugačna pa je reč s starodavnimi državnimi tvorbami, kakor je češko kraljestvo ali Tirolsko, ki se ponašajo s staroslavno vgodovino. Dežele naj se le razdele, ali pri tem naj se ozira na etnografične meje, ter deli zložijo po svojem narodnostnem značaju. Nemci pravijo, da bi bilo to razdrtje države. Nasprotno je res: to pomenja le zložitve tega, kar tiče skupaj, ter spojitve vsega v eno veliko celoto. Temeljita revizija ustave bi bila potrebna še iz dveh razlogov.

Stališče Bosne in Hercegovine še do danes ni dovolj jasno. Parlament do danes še ni vzel na vednost aneksije Hercegovine Bosne. Tu imamo triazem. Bosanci niso državljani, marveč le deželani. Ako ne uredimo teh razmer, ostane Bosna nevarna točka Evrope. Z iztrebljenjem in uničenjem prebivalstva ne rešimo bosanskega problema.

Drug razlog za korenito premembo ustave tiči v — dualizmu, ki ga moramo smatrati za največjo nesrečo monarhije. V vsej zgodovini ni bila narejena večja hiba kakor leta 1877. Iz enotne monarhije sta nastali dve državi, ki sta dobili zadnji čas svoj izraz v različnih grbih. Kljub geslu „inseparabiliter ac indivisibiliter“, ki ga nosi ta grb, smo od dne do dne bolj — separirani in dividirani. Zato pogrešamo v tej monarhiji enotno državno volje: imamo ogrsko državno voljo in — morda avstrijsko državno voljo, ne pa enotne volje celotne monarhije, kakor je to na Nemškem. Delegacije nam to jasno kažejo. In ako pravi Tisza, da se je dualizem obnesel, tedaj moram reči, da se je res obnesel, toda le za Madžare.

Zato moramo rušiti temelje dualizma. Želimo pač, da bodi Avstrija silnejša. To se pa zgodi le po tem potu, kakoršen Vam mi nakazujemo. Ako se to ne posreči, potem se narodnostni boji razvnamejo tem hušje in potem se ne bote smeli čuditi, ako se prijavljajo glasovi, da pride rešitev — od zunaj. Mi tega ne želimo, pričakujemo pa, da pride rešitev iz te države, kar bo pač odvisno od preudarnosti in treznosti, s katero naj se motrijo naše načelne narodnostne zahteve.

Je to svoboda?

„Že pred vojsko se je uganjala s frazo o „tlačeni narodih“ frivolna igra“ (Poslanec Marechl v zbornici 13. junija 1917.)

Iz Celovca nam pišejo: Zakoni so že dobri, samo da bi se oblasti tudi po njih ravnale! Te besede so bile v slovenski domovini takorekoč od nekdanj na dnevnem redu, zlasti še na Koroškem. Po državnem temeljnem zakonu so v državi vse narodnosti enakopravne, v šoli, v uradu, v javnem življenju; vse narodnosti imajo neprekršljivo pravico, varovati in negovati svojo narodnost in svoj jezik. Tako slovesno naznanja člen 19. državnega temeljnega zakona z dne 21. decembra 1867 drž. zak. 142. Toda kdo se je pri nas v praksi za ta neprekršljivi zakon zmenil? Kaj bomo govorili potem šele o drugih „prekršljivih“ zakonih, naredbah itd. Na Koroškem se glede Slovencev sploh ne more vprašati, katerih pravic da nimajo, ampak katere pravice da sploh imajo, ki bi odgovarjale členu 19?

Najmanj, kar more in sme vsak narod zahtevati, je, da ga puste živeti, da se mu siloma ne jemlje jezik, vera, njegov narodni značaj. Narod pa, ki se mu ne da niti najmanjša podlaga za samostojno narodno življenje, pač sme po vsej pravici reči, da je tlačeni, in če bi to milijonkrat ponovil, to ni fraza, prazna beseda, ampak tem bridkejša resnica.

Na Koroškem v celi deželi ne poznamo niti ene javne oblasti, ki bi na slovenske vloge odgovarjala slovensko, povečini slovenskih vlog niti sprejemajo ne. Na Koroškem ni več mogoč boj zoper uvedbo nemškega državnega jezika, ker je na celi črti izveden, ne samo na znotraj, ampak celo na zunaj.

Na Koroškem Slovenci nimamo slovenskih šol. V pravem pomenu besede slovenskih šol tudi nikdar nismo zahtevali, ampak le šole s slovenskim učnim jezikom. Saj tudi šoli v Št. Rupertu in Št. Jakobu v Rožu, ki smo ju iz privatnih sredstev sami zgradili, nista čisto slovenski. V njih se poučuje tudi nemščina in še toliko, da jo otroci, ko izstopijo iz šole, več ali manj obvladajo. Utraktivistične šole pri nas so le

po imenu utraktivistične, ne vse, pač pa večina, ker se v nekaterih utraktivističnih šolah ne nauče niti pisati niti brati slovensko. Le kjer je slovenski živelj zelo krepak in samostojen, tam so šole v resnici utraktivistične. Namen in cilj utraktivističnih šol na Koroškem namreč ni ta, da bi se otroci naučili tudi nemški, ampak da se ne naučijo slovensko brati in pisati, kaj še-le slovensko čitati. Koliko slovenskih koroških vojakov je, ki ne znajo svojcem pisati v svojem materinem jeziku.

Kako pa si naj v deželi pomagamo? Volilni okraji za državni zbor so tako razdeljeni, da je majhen del slovenskega ozemlja priklopljen večjemu delu Nemcev, ki nas pri volitvah majorizirajo. Celotni edini takozvani slovenski volilni okraj je tako sestavljen, da ostane ves čas bojni mandat, ker so pritegnjena vanj mesta in največ industrijskih krajev na Koroškem. Enako so sestavljeni volilni okraji za deželni zbor, da je mogoče Slovincem le v dveh okrajih prodreti.

Uradništva slovenskega nimamo pravzaprav nobenega. Par nižjih uradnikov, to je vse, pa še ti se ne smejo nikjer pokazati Slovence. Deželnega odbornika nimamo nobenega, pri vseh deželnih gospodarskih akcijah smo ali privesek, ki ničesar ne pomeni, ali pa sploh nobenega zastopnika nimamo, nimamo nobene slovenske gospodarske šole.

Vprašamo lahko: Kaj pa sploh imamo, kar bi imeli od vlade ali dežele? Ničesar!

Vprašamo: Se more tak narod imenovati svoboden? Je potem beseda o tlačeni narodih v monarhiji še fraza?

Srednje šole.

Pod tem zaglavjem piše mariborska „Straž“: Bridko se stori človeku, če pomisli, koliko naših dijakov je moralo zapustiti študije in zamenjati knjige s puško. Večina tistih, ki so prekinili v nižjih ali srednjih razredih učenje, ga pač ne bo mogla nadaljevati po vojni.

Na drugi strani pa kmetje ne pošiljajo otrok v srednje šole, ker jih potrebujejo doma ali pa nimajo sredstev. Mnogokrat dečki tudi niso pripravljeni dovolj, ker je zaradi sedanjih razmer pouk v ljudski šoli pomanjkljiv. Posledica tega pa je, da bomo sčasoma bridko občutili pomajkanje inteligence na vseh poljih. Novi čas in nove razmere pa bodo zahtevale mnogo bistrih glav.

Zato bi storili učitelji, učiteljice in duhovniki izredno zaslužno narodno delo, če bi navzlic preobremenitvi z drugimi posli skušali pripravljati nadarjene dečke za izpit v srednje šole. Če pa ponekod učiteljstvo nima časa, naj pritegne za ta hvaležni posel boljše dijake in jim zaznamuje nadarjene fante, ki jih bodo mladi učenjaki gotovo z veliko vnemo in z dobrim uspehom pripravljali za izpit.

Zahteve itak niso pretirane in v sedanjih razmerah se gotovo še bolj znižajo. Pameten srednješolski učitelj se bo gotovo vse leto oziral na dejstvo, da so učenci brez lastne krivde slabo pripravljani in dai mora on to izpolniti, česar se v ljudski šoli zaradi danih razmer niso mogli učiti. Ozirati se bo moral pač tudi na razmere, v katerih bodo dečki v mestu živeli. Brez velikega truda in veselja do dela se seveda to ne bo moglo izvršiti, in blagor narod u in mladini, če ima srednja šola precej takih učiteljev.

čepi na visoki skali razgledni stolp, ki že od daleč pozdravlja tujca. Ljubko mestece kaže še mnogo grobih pokončanj iz časa rumunske invazije.

Drugo jutro sem se odpeljal po romantični soteski na strašno razdejani Predeal in potem po dolini Prahove daleč v sovražni svet. . .

Sedmograško je, ostalo za mano. Lepe spomine sem odnesel s sabo. Še gori na Predealu sem se domislil očeta in Šetine. Imela sta „prav“! —

To in ono izza preteklih dni.

XVI.

Pred nekaj leti je umrl v Trstu dober znanec moj, učitelj na tamošnji državni nemški ljudski šoli, tovariš Teodor Čampa. Mož le-ta je mnogo potoval. Hranim od njega lepo zbirko pokrajinskih razglednic iz Nemčije, Italije, Švice, Švedskega in drugod. Ob velikih počitnicah je tudi rad zahajal na Štajersko, posebno v Celje, kjer sva se večkrat sešla. — Rajni Čampa se je intenzivno bavil z nabiranjem pisemskih znamk ter je bil tozadevno v stiku z najznamenitejšimi filatelisti raznih dežel. Ko sem ga zadnjo pot posetil v

Trstu, mi je razkazoval zanimivo svojo zbirko pisemskih znamk, strokovnjaško urejeno ter tolikanj obsežno, da je reprezentovala ne malo imetje. Do tistih dob nisem imel kaj dosti pojma o filateliji, šele rajni Dorče me je uvedel malo v to znanost ter me tudi seznanil s tozadevno literaturo. Smelo trdim, da v tej stroki Čampa ni imel vrstnika med slov. učitelji, pa tudi sicer menda ne med Slovenci! Čampa — izboren učitelj — bil je sploh mož obsežnega znanja, sicer pa nad vse ljub in blag človek.

Parkrat sem bil ob velikih počitnicah z njim skupaj v Celju. Tu sva se pridno kopala v Savini in šetala po krasni okolici. Ob tej priliki mi je bilo priložnosti dovolj, spoznavati Čampo vsestransko. . .

Posebno rad se je Dorče mudil v prelepem mestnem parku ob bistri Savini, najrajši pa je zahajal k Seidlovemu vrelcu. Ta se nahaja kakih pet minut hoda naravnost od glavnega dvoreda mestnega parka ter nudi najboljšo pitno vodo v vsej okolici celjski. Svoje ime ima po nemškem pesniku Iv. Gabrielu Seidlu, ki je bil od l. 1840 profesor na celjski gimnaziji. On je ta studenec pogodil ter ga l. 1838. izročil javnosti. Nad vrelcem je v kamenito ploščo vdolben Seidlov nastopni napis:

„Nahst Du dem Quell hier auf freundliche Wegen.
Ström' er erquikungsvoll, rausch' er Dir Segen.“

Ta stih je Čampi posebno ugajal ter je tuhtal, vedno kako bi ga prevedel na slovenski jezik.

Mine par let. . .

Kar dobim od Čampe nenadoma list. V tem listu mi javi, da napisal na Seidlovem vodnjaku ni povabil ter da ga je vendarle slovensko pogodil.

Evo ga:

„Ko bližaj virčku se temu ob potih prijaznih:
Okrepčujoč Te pozdravlja, žuboreč blagoslavlja.“

In ne dolgo potem dobim vest o smrti njegovi. . . Preden je zapustil dolino solz, prevar in trpljenja, je mislil še na žuboreč studenec, kjer je svoje dni — polno zdravja in veselih nad — tako rad srebal okrepčujoč hlad. . . Blag Ti spomin, Dorče moj dragi!

Priporoča se Vam vdani

Slamoštev.

PAVEL FLERE:

K članku „Še nekaj naših društvih“

(Napisal v št. 14. „Učit. Tov.“ tov. X.)

V dobi pomanjkanja papirja bodijo replike na članke, odgovarjajoče na postransko in ne bistveno v drugih člankih, kratke. Zato odgovorjam:

1. trditev, da „o sili organizacije, ki prepušča vsako organizacijsko delo skoro tri leta takorekoč sebi samemu, ne moremo biti prepričani“, je le ocena in ne omalovaževanje;

2. primer o podržavljenju šolstva služi v mojem članku za ilustracijo dobe, ko res ni bilo pravilne orientacije in ni bilo razgovora, prepotrebnege vzlic zatrdilu, da so „vsakemu Zavezinemu učitelju znani vsi razlogi, ki govore za in proti podržavljenju šolstva“;

3. „nekontrolirane besede“ se nahajajo v 6. št. „Tov.“ pod naslovom „Ali bo res?“ (pomotoma sem navedel „št. 7“). A te „nekontrolirane besede“ so bile le primer o izgubljenem stiku v organizaciji. Glede svoje osebe pa to! Drugo je zahtevati „podržavljenje ljudskega šolstva, ki se mu mora priznati odločno narodni značaj v vsem njegovem ustroju“, in zopet drugo, če se hrepeni po podržavljenju, ki bi nam bilo takrat oktroirano od bivše vlade.

4. „o hoji na posodo“ (a jaz sem govoril o dobi v nju iniciative) prim. pogl. XI., XII. pa še katero v „Petindvajsetletnici“;

5. nisem govoril o „tovariših v Savinski dolini“, marveč o učiteljskih društvih;

6. vprašanja učiteljskih društev so šolsko politična vprašanja; dnevna politika in vprašanja s stališča „liberalcev“ in „klerikalcev“ so zasebno prepričanje učitelja zunaj šole in kar je s to v zvezi.

† Šolski ravnatelj Alojzij Novak.

Dne 14. julija 1903. sem se poslovil pri Conzku pod Rožnikom od ljubljanskih tovarišev, drugega dne rano pa sem se odpeljal v družbi tovarišev Janka Likarja in Rudolfa Vrabla v Idrijo na ogled. Malo dni prej sem dobil dekret, da sem imenovan za učitelja ravnokar ustanovljenega pripravljalnega razreda takrat še mestne realke. — V Logatcu smo dobili voz. Vsi trije potniki smo bili dobre volje, zato je tekla lahka vožnja vedno dalje in globlje proti idrijski kotlini kakor vesela pesem — predhodnica v novo življenje!

V blestečem, od sonca pozlačenem dopoldnevu nas je objela Zala s svojim hladom in s svojo divjo romantiko.

„Še pičlo uro, pa bomo tam!“ je razlagal prijatelj Janko, ki je po svojih starših idrijske krvi. Čutil se je vznemeren nad nama, češ, kaj hočeta tujca brez mene, ki mi stoji Idrija v mladostnih spominih kakor na dlani pred menoj z vso preprostostjo in originalnostjo! Samozavestno si je pogladil črno brado; prijatelj Rudolf pa je poizkusil svoje pevsko grlo, da je njegov zvoneči bariton odjeknil iz temnega gozda in od sivih skal, visečih vzpota kraj našega voza.

Cim bliže smo bili Idriji, tembolj je rasla v meni radovednost: kako in kaj? Odgovor se je oglašal iz krepke volje, iz deloljubne sile, ki sta vladali v meni. Mesta pa ni bilo nikjer videti. Šele, ko smo švignili mimo Zagodovega dvorca in Likarčinega domovanja, so se zasvetile pred nami hiše in hišice, razpostavljene v slikovitem neredu po kotlini in oklepajočih jo bregeh. Z griča pred nami se je belilo novo, veliko poslopje z živoročjo streho — realka! Iz visokih dimnikov se je motal in vil proti nebesni sinjini umazan dim. Zavili smo poleg pokopališča na most in se ustavili pred Didičem. Idrija! —

In tedaj sem se seznanil tudi z ravnateljem c. kr. rudniške ljudske šole, Alojzijem Novakom, ki nas je prijazno sprejel na svojem stanovanju. Krepak mož najboljših let, čvrste postave, vedrega lica, jasnih oči — tak mi je segel prvič v roko. Njegova gostoljubna soproga Leopoldina iz staroidrijske čislane rodovine Vidičeve, vedno dobrovoljnega, smehljajočega se lica, je postavila pred nas mero izborne črnine in vabljive rezine domačega kruha ter nam želela dobre volje. Beseda je dala besedo, in kmalu se je oglasila v Novakovem stanovanju vesela pesem. Ravnatelj Novak je bil izboren pevec z bobnečim, sonornim basom. Prijatelj Janko je tudi v Idriji potrdil opravičenost slovesa starega izvežbanega pevca, a tovariš Vrabl je s svojim nežnim, sentimentalnim glasom takoj zbudil pozornost novih idrijskih zancev. Profesor Makso Pirnat je vsaj meni nasproti slavil premiero svoje priljubljene narodne popevke:

Tam na vasi lip'ca stoja,
hladno senčico ponuja...

Oglasili smo se tudi na Pirnatovem stanovanju, kjer nam je postregla ljubezniva gospa Anica; a naša družba se je razmnožila v širok krog, ko nas je združilo prijazno povabilo idrijskega uglednega meščana Ivana Turka v uti na njegovem vrtu. V naši družbi je bil tedaj tudi ravnatelj Novaka sin Julče, takrat občinski tajnik in moj sokolski brat.

In od onega dne pa do 8. julija t. l., ko je naglo umrl, sva si ostala z ravn. Novakom dobra tovariša in zvesta prijatelja. Po 14 letih sva šla vsaksebi: on v „učiteljski kot“ na pokopališču pri svetem Križu, jaz iz Idrije — vezi sta pretrgali smrt in življenje! — Ni bilo skoro dneva, da bi se ne videla in ne izpregovorila vsaj nekoliko besed. Če je hotelo delo, da sva bila več časa navezana na dom ali na dolžnosti, sva poslala drug drugemu glas, da se snideva in kaj pogovoriva tu ali tam. Ko me je začela zadnje čase pehati usoda iz kraja v kraj, je svoje srce pošiljal za menoj, spominjajoč se me s pismenimi poročili. Zadnje pismo njegovo je z dne 22. junija t. l., z naslednjega dne po njegovem godu: „Hvala Ti lepa za čestitke... Sedaj tavamo semtertja kakor ovce brez pastirja...“ In zadnja skrb, ki ga izraža to poslednje, name naslovljeno njegovo pismo, velja sinu Julčetu, ki stoji sedaj na fronti...

Alojzij Novak je bil rojen v Idriji dne 20. aprila 1852. kot sin Metličana Alojzija Novaka, kirurga v Idriji. Dasi skozinsko Idričan, je čutil v svojih žilah utrip belokrajinske krvi in nešteto krat mi je izrekel željo, da bi šel z menoj na obiske v Belo Krajino — pogledat dom svojih dedov. Od leta do leta je odmikal to potovanje. A sedaj mu ni treba nikamor več. In kdo ve, koliko časa ostane še meni odprta pot v ljubljeno rodno Belo Krajino, odkoder mu prinesem pozdrave na gomilo?!

V letih 1867.—1869. je obiskoval realko v Ljubljani, kjer je končal tudi učiteljske 1. 1872. Istega leta je bil imenovan za provizoričnega učitelja na Planini, a že leta 1873. je prišel kot učitelj c. kr. rudniške šole v Idrijo, kjer je deloval do svoje vpokojitve dne 1. oktobra 1913, torej polnih 40 let, in sicer do 1. 1895. kot učitelj, od tega leta naprej pa po smrti ravn. Jakoba Ingliča do konca svojega učiteljevanja kot ravnatelj. Ta dolga leta svojega delovanja v šoli je posvetil pokojni ravnatelj Novak vzgoji in pouku idrijske mladine ter je prehodil vso trnjevo pot idrijskega rudniškega učitelja, ne da bi ukaal tolikokrat obetane in tako težko pričakovane boljše dobe svojega stanu. Služil je pač trdosrčnemu gospodarju. Dasi po dekretu enako postavljen rudniškim uradnikom X. činovnega razreda, je prejemal plačo daleč pod to mero, kakor jo prejemajo vsi njegovega stanu, ki se jim dekreti enako glase. Očividnejšega nesoglasja med teorijo in prakso si ne moremo misliti: kar se tiče dolžnosti, je rudniško učiteljstvo enako uradnikom, a kar se tiče pravic, stoji pod njim. To dejstvo je tudi pokojnega ravnatelja Novaka močno bolelo in mu grenilo njegovo službovanje. Udeleževal se je vseh akcij za izboljšanje stanovskega položaja; žal, da so vsi dosedanji napori v tem oziru ostali brezuspešni. Ravnokar pa prihaja z Dunaja glas, da je sedaj rudniško učiteljstvo v Idriji uvrščeno v službeno pragmatiko državnega učiteljstva. Tako je naposled v kljub vsem težavam, neprilikam in nasprotjem srečno dobojevana ta stara pravda doslej vedno zapostavljane idrijskega rudniškega učiteljstva. A te zmage pravice in resnice nad zakrknjenim birokratizmom, ki ni bil učiteljstvu in našemu narodu nikoli prijazen in naklonjen, se pokojni Novak ne more več veseliti. Vsaj en svetel žarek bi posvetil na večer njegovega življenja!

Izven šole je ravnatelj Novak posebno v mlajših letih razvijal uspešno delavnost v blaginjo svojega rojstnega mesta in v narodno probujo takrat še „nemške Idrije“. Dolgo vrsto let je bil občinski odbornik in svetovalec. Tudi on je bil pred 17 leti med onimi zaslužnimi zastopniki mestne občine, ki so doma, v Ljubljani in na Dunaju požrtvovalno delovali, da je bila leta 1901. ustanovljena in otvorjena v Idriji mestna realka, ki jo je 1. 1909. kot višjo realko prevzela država. In srce ga je bolelo, ko so lanskega poletja opustili pripravljalni razred in tako odtrgali od celote del uspeha njegovega prizadevanja — del onega, kar si je pred časom mesto samo ustanovilo in več let samo vzdrževalo! Kako in zakaj se je to zgodilo — to nam povedo odkritja prihodnjih dni!

Pokojni ravnatelj Novak je bil mnogo let odbornik in predsednik Narodne Čitalnice v Idriji, ki je bila ognjišče narodne zavednosti. Tudi v idrijsko kotlino je hudo pritiskal duh nemštva in nemškutarstva. Ostanek onega sistema vidimo še danes v samonemških napisih, ki se bleste povsod na poslopju rudniško ljudske šole in v njem kot spomin na minulo dobo narodne brezpravnosti in kot simbol želja in prizadevanj nekaterih Slovincem sovražnih birokratov današnjih dni. Upajmo, da pra-

vična bodočnost izbriše ostanek in simbol! — Toda v kljub vsemu je stal pokojni ravn. Novak neomajno na narodnem stališču. Ko je leta 1893. predložila Narodna Čitalnica deželni vladi izpremenjena pravila v potrjenje, je deželna vlada zahtevala v nemškem dopisu nekatera pojasnila in popravila, a predsednik Novak je ta dopis vrnil, sklicujoč se na člen XIX. drž. osnovnih zakonov in zahtevajoč na slovensko vlogo slovenski odgovor. In deželna vlada je to tudi storila! Sam navdušen pevec, je poleg družabnosti in složnega narodnega delovanja pospeševal v Narodni Čitalnici zlasti petje slovenskih narodnih in umetnih pesmi ter se udeležil premnoge narodne prireditve doma in izven Idrije, kamor je ponesla idrijska Čitalnica svoj trobojni prapor. — Pokojni ravnatelj Novak je bil tudi med onimi narodnimi Idričani, ki so pred 25 leti ustanovili v Idriji podružnico Družbe sv. Cirila in Metoda in ki še danes v kljub težavnim razmeram deluje v prosep našega narodnega šolstva — danes večinoma pod vodstvom in ob požrtvovalnem delovanju zavednega našega delavstva. V zadnjih letih je s posebno vnemo deloval v odboru Društva za otroško varstvo in mladinsko skrb. In nebrojno je otrok, ki je zanje ljubeče in požrtvovalno skrbelo njegovo sirotinsko očetovstvo. Nebrojno je slučajev, ko se je posvetoval v menoj, kaj naj stori in katero pot naj ubere, da pomaga sirotam iz stisk in nadlog. — Zadnje dobo je načeloval nadzorništvo Stavbne in kreditne zadruge ter se ves čas kot člar Vdovskega učiteljskega društva in Logaškega okrajnega učiteljskega društva živo zanimal za delovanje naprednih učiteljskih organizacij. —

Predvsem pa je bil poln skrbi in ljubezni do svoje rodovine ter je svojim otrokom preskrbel ob skromnih svojih gmotnih razmerah temeljito narodno vzgojo. Valovi domačih političkih viharjev niso prizanašali njegovi ugledni hiši, in vsak udarec je z bolejšjo občutilo njegovo srce. Zadnja leta je živel v neprestanem razburjenju, a bridkost mu je še povišala smrt ljubljene hčere in ugledne slovenske mladenke Klementine, ki je umrla pred dobrima dvema mesecema kot vzgojevalka v spoštovani rodovini Elsbacherjevi v Žalcu. Zaježjenega miru torej ni dobil v svojo vpokojitvijo, kakor mu ni bilo dano, da bi ukaal srečnejšo dobo, ki se poraja Slovincem in tudi Idriji iz sedanjih krvavih dni! — Celo tega ni doživel, da bi ga vzdostila vest o napravljenem učiteljskem zrelostnem izpitu hčerke Milene, ki je tikoma pred očetovo smrtjo maturirala v Ljubljani. Tudi sin Otmar, sedaj v vojni službi, je učitelj, sin Franc pa je profesor na idrijski realki. Pokojni učitelj Božič, ki mu vsa Idrija hrani časten spomin, je bil njegov zet. Ravnatelj Novak je torej načeloval pravi učiteljski rodovini.

Kako splošno znana in priljubljena osebnost je bil pok. ravnatelj Novak, temu je bil priča njegov pogreb, ki se ga je udeležila tudi šolska mladina s svojim učiteljstvom. Stari čitalniški pevci so se zbrali ob njegovem grobu in so ljubemu prijatelju in družabniku Lojzetu zapeli v slovo... „Učiteljski kot“ pri sv. Križu pa je sprejel vase novega stalnega najemnika, in slovenska zemlja mu daj, česar mu življenje ni hotelo dati! Šoli in narodu je dal, kar je imel najboljšega: svoje delo in svoje otroke! Jaz mu ne morem dati nič drugega, nego da mu zvesto ohranim spomin v svojem srcu, ki mi je težko ob smrti dragega prijatelja!

Zadnjič sem govoril z njim v soboto, dne 7. julija, proti večeru, ko sva se srečala v Rožni ulici, ogledujoča razdejane laških bomb. V nedeljo zjutraj je odšel v Ledine po krompirja, ob pol. 4. popoldne se je vrnil v mesto in je na poti proti svojemu domu govoril pred mojim stanovanjem z mojo ženo. Povprašal je po meni ter dejal, da gre malo počivat, ker ga je hoja utrudila. Doma je še použil kosilo, ki mu ga je soproga prihranila od opoldne, potem je legel in umrl. Udarila ga je srčna kap: po težki borbi življenja vsaj — lahka smrt!

E. Gangl.

Iz naše organizacije.

Skupne zadeve.

Vodstvo Zaveze avstrijskega jugoslovaskega učiteljstva je na svoji seji dne 23. julija t. l. sklenilo uvesti energične korake v izboljšanje gmotnega položaja vsega, v Zavezi združenega učiteljstva, v številni Dalmacijo. S tem delom je vodstvo takoj začelo.

Slovenska Šolska Matica. Zaradi vojne je S. Š. M. močno prizadeta. Ne samo, da sta dobri dve tretjini moškega učiteljstva v vojni službi, imamo težave tudi v tiskarni, ki nima na razpolago dovolj stavcev, da bi moglo iti delo hitreje izpod rok. Posledica pomanjkanja članov je pomanjkanje dohodkov. Zaradi tega tudi S. Š. M. ne more dati članom toliko čtiva, kakor bi ga

lahko dala ob normalnih razmerah in količnik ga bo lahko dala — to trdno upamo — po končani vojni. Treba je potrpeti in čakati na boljše čase, ki bodo, kakor vse kaže, tudi prišli. Zadnje publikacije je izdala S. Š. M. za l. 1915. Na dolgu je torej za l. 1916 in 1917. Da pa ne bomo v letih zaostali in pa tudi zaradi pomanjkanja dohodkov, je sklenil odbor, da izda za l. 1916 in 1917 skupne publikacije za skupno letnino 4 K. Seveda zopet v zmanjšanem obsegu. Poleg Letopisa bomo izdali Bežkovo „Ukoslovje“, ki utegne obsežati kakih deset tiskanih pol. Za to knjigo je že zdaj med učiteljskimi in mlajšim učiteljstvom veliko zanimanje. Da bo pa mogoče to knjigo v tem obsegu izdati, zato pa potrebujemo denarja, denarja in zopet denarja. Prosimo torej p. n. gg. poverjenice in poverjenice, da se požurijo in žrtvujejo v korist Slovenske Šolske Maticе in naberemo čimveč članov. Do danes se je v tem oziru storilo zelo malo, naravnost premalo. Svojo dolžnost je storilo do danes na Štajerskem 6 poverjenikov, na Primorskem in v Istri 4 in na Kranjskem tudi samo štirje. Tako ne sme iti dalje! Tega nam ne dopušča naša stanovska zavest. Zato prosimo p. n. gg. poverjenike: na delo, na delo in zopet na delo za Slovensko Šolsko Matico! Pokažimo, da nismo grozne svetovne vojne prespali; zato ne sme biti šole, ne slovenske učiteljice in ne slovenskega učitelja, ki bi ne bil član Slovenske Šolske Maticе.

Kranjsko.

Deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani je stopilo v stik s Slomškovo Zvezo in z Nemškim učiteljskim društvom v svrhu neobhodno potrebnega izboljšanja materialnega položaja kranjskega učiteljstva. — O uspehu tega skupnega dela bo mogoče poročati prihodaj.

O tem skupnem delu smo prejeli ta-le komuniké:

Deputacija kranjskega učiteljstva, obstoječa iz zastopnikov Deželnega slovenskega učiteljskega društva in Slomškove Zveze, je bila pod vodstvom državnega poslanca Jakliča dne 24. t. m. pri g. deželnem glavarju ter mu je naslikala bedni materialni položaj kranjskega učiteljstva, proseč ga nujne pomoči. G. deželni glavar je priznal upravičenost naprošene sanacije teh žalostnih razmer ter je obljubil izdatno in hitro pomoč, kolikor je ta ob padajočih deželnih dohodkih sploh mogoča. Tudi vpokojeni učitelji in učiteljice ter učiteljske vdove in sirote, ki je zanje deputacija govorila, bodo deležni novih vojnih podpor. Te podpore naj veljajo vse dotlej, dokler trajajo te izredne razmere. — Glede sankcije novega šolskega zakona je zadeva ob izpremembi na centralni vladi sedaj zaostala, toda ob prvi priliki bo to zadevo g. deželni glavar na Dunaju zopet spravil v tek. Predložene prošnje deputacije pridejo po zagotovilu g. deželnega glavarja v razgovor na prvi seji deželnega odbora (24. t. m.) — Deputacija je odšla od g. deželnega glavarja z vtiskom, da bo deželni odbor storil za izboljšanje gmotnega položaja kranjskega učiteljstva vse, kar je ob danih razmerah mogoče storiti v ublaženje učiteljske bede.

Štajersko.

Učiteljsko društvo za ormoški okraj zboruje v četrtek, dne 2. avgusta 1917, ob 9. uri predpoldne v ormoški okoliški šoli po nastopnem vzporedu: 1. Sožalna in vdanostna izjava. 2. Dopisi in poročila predsednika o društvenem delovanju. 3. Učiteljevo delo in njega prizadevanje v službi za ljudsko prehrano. Poroča ravnatelj tov. Anton Kosi. 4. Sklepi z ozirom na društveni položaj. 5. Slučajnosti. — Odbor.

Kranjske vesti.

—r— Iz c. kr. mestnega šolskega sveta v Ljubljani. O redni seji, ki se je vršila dne 11. julija 1917 smo prejeli to-le poročilo: Potem, ko otvoril predsednik sejo in proglasi njeno sklepčnost, oglašajo zapisnikar bistvenejše kurencije in poge, kako so bile rešene, kar se vzame na znanje. Odobri se zapisnik zadnje seje z dne 22. maja. Pripoznata se petletnici, in sicer: učitelju Franu Gartnerju VI. in učiteljici Jakobini Naglasovi V. Prošnje treh učiteljic za dovolitev daljših dopustov je c. kr. deželni učiteljski svetu priporočilno predložiti. Poročilo o uredbi posebnih ur mestnega učiteljstva se vzame na znanje in predloži c. kr. deželni učiteljski svet v odobrenje. Poročilo o poteku slovenskega praznovanja vladarskega nastopa Njju Veličanstev cesarja Karla I. in cesarice Zite na ljubljanskih ljudskih šolah se vzame z zadovoljstvom na znanje in je šolskim vodstvom na lepo in veličastno uspelem slavju izreči pismeno priznanje. Poročilo se predloži c. kr. deželni učiteljski svet v odobrenje. Poročilo o poteku slovenskega praznovanja vladarskega nastopa Njju Veličanstev cesarja Karla I. in cesarice Zite na ljubljanskih ljudskih šolah se vzame z zadovoljstvom na znanje in je šolskim vodstvom na lepo in veličastno uspelem slavju izreči pismeno priznanje. Poročilo se predloži c. kr. deželni učiteljski svet v odobrenje. Poročilo o poteku slovenskega praznovanja vladarskega nastopa Njju Veličanstev cesarja Karla I. in cesarice Zite na ljubljanskih ljudskih šolah se vzame z zadovoljstvom na znanje in je šolskim vodstvom na lepo in veličastno uspelem slavju izreči pismeno priznanje. Poročilo se predloži c. kr. deželni učiteljski svet v odobrenje.

jave učiteljstva potom c. kr. deželnega predsedstva odpošljejo na Najvišje mesto. — Poročili o vojno-pomožni akciji dobave cenejše in trpežne obutve in pa cenejšega mesa mestnemu učiteljstvu se vzameta na znanje in se obenem sklene na tozadovni naklonjenosti in uspešni pomoči izreči pismeno zahvalo g. deželnemu glavarju, deželnemu odboru in tvrdki K. Pollakovi v Ljubljani. Na znanje se vzamo poročila o nadzorovanju mestne nemške deške šole, za sebo deške štirimrazrednice nemškega društva in zasebne deške in dekliške štirimrazrednice ljubljanskega šolskega kuratorija v šolskem letu 1916-17, ki jih je predložiti c. kr. deželnemu šolskem svetu. Na znanje se vzame poročilo o že izvršenih pripravah za razširjenje pouka na javnih mestnih ljudskih šolah v šolskem letu 1917-18 in se poveri podrobna izvedba nastanitvenega načrta vodstveni konferenci interesiranih šol, ki naj jo potem c. kr. mestni šolski svet končno uveljavi. Prošnjo neke učiteljice za vstetje provizorne službene dobe na mestnem dnevnem zavetišču v učiteljsko službeno dobo je c. kr. deželnemu šolskem svetu predložiti priporočilno. Ko se pojasni še neko interno vprašanje, zaključil predsednik, sejo, ker se nihče več ne oglasi za besedo.

—r— Iz ljudskošolske službe. Začasna učiteljica na slovenski osemrazredni dekliški ljudski šoli pri Sv. Jakobu v Ljubljani Albina Svetkova je imenovana za stalno učiteljico na mestni nemški osemrazredni dekliški ljudski šoli v Ljubljani; stalno je nameščen pomožni učitelj Vaclav Skube v Preloki; začasno sta vpokojena učitelj Henrik vitez Turzansky v Koprivniku in učiteljica Hermina Sirmikova na Breznici.

—r— Učiteljstvo ob. h. c. kr. rudniških ljudskih šol v Idriji je sedaj tudi uvrščeno v službeno pragmatiko državnega učiteljstva. S tem je desetletja trajajoča pravda tega učiteljstva končno vendar ugodno in pravično rešena. To učiteljstvo ne bo poslej več samo po dekretih in dolžnostih enako državnim uradnikom, ampak jim bo enako tudi po plači in pravicah. Počasi le zmaguje pravica v kljub vsem zaprekam in nasprotjem. Za to zmagavo pravice si je pridobil posebnih zaslug g. drž. poslanec dr. Vladimir Ravnihar. Tudi naša Zaveza je bila pred leti poslala državnoborskim klubom poziv, da se zavamejo za učiteljstvo c. kr. rudniških šol v Idriji, da uvrste v službeno pragmatiko za državne učitelje. Zadeva je šele sedaj ugodno rešena.

Štajerske vesti.

—š— Slov. otroški vrtec v Gabrjih pri Celju je imel ob sklepu šolskega leta 1916-17 obiskujočih 51 otrok, in sicer 24 dečkov in 27 deklic. — Januarja in februarja je bil vrtec zaradi infekcijskih bolezni zaprt. Tudi huda zima je ovirala reden obisk. — Za Miklavža so bili otroci obdarovani z raznim pecivom in zimskimi oblaci. — Največji dobitnik vrtečev je bila občina okolica Celje. — Vzdržuje zavod Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani. — Kot vrtnarica je nastavljena tov. Marica Poglajenova, kise marno trudi za dobrobit tega za celjsko okolico dokaj važnega zavoda. — Ta vrtec je prideljen vodstvu okoliške deške ljudske šole v Celju.

—š— Društvo „Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks“. Umrla sta društvena člana: dne 26. aprila Josip Bunte in 29. junija Elizabeta Serajnikova. To sta 152. in 153. smrtni slučaj. Prispevek po 4 K naj se vplača začetkom avgusta. — Odbor.

—š— Neenakomerno rekviriranje šolskih poslopij. Poslanec dr. Benkovič in tovariši interpellirajo domobranskega in načelnega ministra zaradi neenakomernosti pri rekviriranju šolskih poslopij na Spodnjem Štajerskem, posebno v Brežicah, Laškem v Ptuj u itd. v vojaške namene.

—š— Vojno odlikovanje. S srebrno hrabrostno svetinjo 2. razreda je bil naknadno odlikovan tov. Adolf Rosina v Ormožu. Bil je v začetku vojne poklican k vojakom; služil najprej pri 10. pohodnem bataljonu, pozneje pri neki gorski brigadi na jugozapadnem bojišču kot računski podčastnik, kjer je zbolel, dobil za okrevanje enoletni dopust, ter bil slednjič odpuščen kot invalid in nesposoben za vojaško službo. Čestitamo na odlikovanju!

Istrske vesti.

—i— Koprsko učiteljske premestijo septembra tekočega leta nazaj v Koper; z novim šolskim letom se otvorijo vsi letniki.

Splošni vestnik.

Podpišemo z obema rokama! — Uredništvo graške „Pädagogische Zeitschrift“ piše v zadnji svoji številki z dne 10. julija t. l. o — odlikovanjih. Podamo notico

v prevodu. Glasi se: „Vsak velepotezno misleč človek naj bi bil prav za prav vzvišen nad tem, da bi pokladal kaj važnosti na razna odlikovanja, ali pa da bi tista jemal kot merilo svojim dejanjem. Tako mišljenje seve pa se otežkuje po dejstvu, da naša javnost žal nima tolikanj razsodnosti, da bi ne uvaževala bogve kako takih ničnih vnanosti, kot so redi, naslovi i. dr. Ravno zaradi tega pa dobiva ta stvar drugo veljavo. Zato pa bi bilo nujno potrebno ter v interesu stanovskega ugleda ljudskega vzgojitelja, da se ob podelitvi odlikovanj primerno upošteva ta predpogoja. Merilo slehernemu odlikovanju in tudi stopnji tistega naj bi bila zgolj le istinita zasluga odlikovanca, ne pa činovni red, javna služba, ki jo zavzema, plemstvo i. dr. Kolikor časa pa se to ne godi — in to bo še trajalo dolgo — si bosta v nasprotju stopnja zasluge in stopnja odlikovanja; vsaj večidel. Ako se pa to ne da predrugačiti, potem bi bilo za marsikateri stan, ki ob svojem poklicu rabi močno avtoriteto, resnično bolje, če ob plohi raznih odlikovanj ostane — suh, nego pa da se ga dotakne le par ničevih kapljic.“

Novi nemški državni kancler. Nemški državni kancler dr. v. Bethmann-Hollweg je zaprosil odpust iz svojih služb. Cesar je demisijo sprejel in podelil odstopivšemu kanclerju zvezdo velikih kmturov kraljevskega hišnega reda Hohenzolerncev ter obenem imenoval državnega podtajnika, pravega tajnega svetnika dr. Michaelisa za državnega kanclerja, predsednika državnega ministrstva in ministrstva zunanjih zadev. — Dr. Jurij Michaelis je v 60. letu. Govori se o njem, da je jako odločen in samostojen mož, ki hitro prodre v jedro vsake stvari.

Objava. Radi obrane svoje časti, ugleda i dobra glasa, izdati će potpisani u svoje vrijeme knjižicu pod naslovom:

„Istarski, za učiteljstvo i svećenstvo uopće, spomena vrijedni dogodjaji, s dodatkom: „Čudni zahtjevi ili ultimatum jednog popa tršćansko-koparske biskupije, s teškim posljedicama.“

Preporuča se nabaviti knjižicu gg. kolegama, kolegicama, gg. biskupima, svećenicima, crkvenim i duhovnim redovima; gg. orguljašima, a i drugim ljudima.

Materijalna će dobit biti namijenjena u dobrotvorne svrhe.

Sv. Matej (Istra) 5. lipnja 1917.

Božo Dubrović, nadučitelj.

Književnost.

Kratek odgovor prof. Suherju. Ker imava oba le dobro stvar t. j. pojasnitev pojmov — pred očmi in ker nam obeta avtor v svojem II. delu še marsikatero pojasnilo, se bova lahko hitro in lepo pobotala. Z ozirom na to, da ne namerava več odgovarjati, se omejim na prav kratke opazke. — Pred vsem bi želel, da se pouk o simetrijskih likih in simetralah prestavi iz nižje stopnje ljudske šole na višjo. Koristno bo tudi navodilo, kako naj učenci s pridom rišejo rastlinske in geometrijske ornamente, ki so posebno važni za stavbne obrtnike in slikarje. — Da pa ni najmodernejšee vedno najboljšee, nam priča posebno gouja o peterih formalnih stopnjah, ki so nedavno vzdignile toliko nepotrebnega prahu in je še le odličan pedagog in ravnatelj Bežek napravil prave ojnice za nje.

Podobno sodbo je napravil drugi sloveči strokovnjak in ravnatelj velikega zavoda o pretiranem risanju po naravi, trdeč, da učenci ne znajo več risati, odkar le slikajo po naravi, ker to delo je večinoma površno in nikdar popolnoma natančno. Torej tudi tukaj velja star pregovor: Srednja pot je najboljša. Prerisovanje (seveda ne mehanično) ima tudi svojo veljavo, kajti slavna dela Raffaella, Michelangela, Rubensa in še več drugih, bodo vedno vzorci bodočim umetnikom. Mnogo samostojnosti se pa tudi zahteva od učenca, ako učitelj en del ornamenta nariše na tablo, celoto pa izvrši učenec na papirju in sicer umevno v zmanjšanem merilu. V nižjih razredih imamo navadno veliko število učencev, tako da učitelju ni mogoče dati vsakemu učencu drug predmet za risanje po naravi in nehote bodo slabejši učenci pogledali, kako to delajo boljši in potem jih bodo posnemali. Ali ni to tudi prerisovanje? — V obče zbirka nima preveč risb (zglede), ali nekatere so pretežke za določeni razred.

„Slovana“. 4. in 5. števika sta izšli v skupnem zvezku. Kakor marsičesa, tako je kriva vojska tudi tega, da se je ta dvojna številka „Slovana“ zakasnila. Tovarna namreč ni mogla pravočasno napraviti papirja. Zdaj ga imamo dovolj za vse leto in izideta prihodnji številki (6. in 7.) v začetku avgusta in naslednje potem redno.

Sprejemajo se novi naročniki in vabijo najvludneje na naročbo. Pridobivajte novih naročnikov, širite „Slovana“! Prva številka „Slovana“, ki je pošla, bo kmalu natisnjena in jo pošljemo takoj po izidu vsem naročnikom, ki je še niso prejeli.

Tudi vsem novim naročnikom bomo še lahko postregli z vsemi letošnjimi številkami. — Upravništvo „Slovana“.

Razgled.

Novi jugoslovanski socialistični listi. V Ljubljani je začel dne 15. t. m. izhajati dnevnik „Naprej“ glasilo jugoslovanske socialnodemokratske stranke. — Hrvatski socialisti so pričeli izdajati 13. t. m. v Zagrebu tednik „Sloboda“ kot socialistično glasilo. — V Sarajevu je pričel s 1. julijem zopet izhajati list bosanskih socialistnih demokratov tednik „Glas Slobode“.

Hrvatska država. Pod tem naslovom je začel izhajati v Zagrebu nov dnevnik kot glasilo Starčičeve stranke prava.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Radivoj Korene.

Last in založba „Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva“.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodonosno naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registрована zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do 30. junija 1917 K 135.738-53

Uradne ure: Vsak četrtek in vsako soboto od 1/25. do 1/26. ure popoldne.

Knjigoveznica

Anton Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

še priporoča sl. šolskim vodstvom in gg. učiteljem za izvrševanje vseh v knjigoveško stroko spadajočih del.

Kupim bukovo oglje in drva od enega vagona naprej.

Prosim za ponudbe. — Plačilo naprej.

JAKOB TAVČAR

trgovec z ogljem in drvami

TRST. Centrala: Via Zaccaria 3. TRST.

Največja slovenska hranilnica!

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3.

je imela vlog koncem leta 1916 . . . . . K 55,000.000.—
hipotečnih in občinskih posojil . . . . . „ 30,600.000.—
rezervnega zaklada . . . . . „ 1,500.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje najvišje po

4%

večje in nestalne vloge pa po dogovoru.

Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo
c. kr. deželne vlade.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

Posoja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti 5%,
izven Kranjske pa proti 5¼% obrestim in proti najmanj 1%
oziroma ¾% odplačevanju na dolg.

V podpiranje trgovcev in obrtnikov ima ustanovljeno
Kreditno društvo.

Št. 1277.

Razpis služb.

Na mestni slovenski dekliški osemrazrednici v Ljubljani je vsled razpisa c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 12. julija 1917 stalno popolniti pet nanovo kreiranih službenih mest s sistemiziranimi službenimi prejemki.

Pri podelitvi teh učnih mest pridejo vpoštev zgolj le učiteljice.

Prosilkam za omenjena učna mesta je pravilno opremljene prošnje po predpisani službeni poti vlagati pri c. kr. mestnem šolskem svetu ljubljanskem

najkasneje do 5. avgusta 1917.

Zakasnele ali pa pomanjkljive prošnje se pri oddaji služb ne bodo vpoštevale.

C. kr. mestni šolski svet ljubljanski, dne 17. julija 1917.

Št. 1277.

Razpis služb.

Na mestni nemški dekliški osemrazrednici v Ljubljani je vsled razpisa c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 12. julija 1917 pod št. 4317 stalno popolniti troje nanovo kreiranih službenih mest s sistemiziranimi službenimi prejemki.

Pri podelitvi teh učnih mest pridejo vpoštev zgolj le učiteljice.

Prosilkam za omenjena učna mesta je pravilno opremljene prošnje po predpisani službeni poti vlagati pri c. kr. mestnem šolskem svetu ljubljanskem

najkasneje do 5. avgusta 1917.

Zakasnele ali pa pomanjkljive prošnje se pri oddaji služb ne bodo vpoštevale.

C. kr. mestni šolski svet ljubljanski, dne 17. julija 1917.